

OTTO GUTFREUND

- *metodická příručka pro učitele, varianta C*

I – Opojení Paříží

- **Dokument 1: Gutfreundovo umělecké vzdělání**
- **Dokument 2: Utéci z Prahy do Paříže**
- **Dokument 3: Tajemství žít věčnou nedělí**

Zdrojem těchto dokumentů je číslo XXV uměleckého časopisu *Volné směry*, který vydával Spolek výtvarných umělců Mánes založený na konci 19. století s cílem probouzet zájem o výtvarné umění. Na počátku 20. století pořádal tento spolek v Praze řadu výstav moderního umění, např. Edvarda Muncha roku 1905 nebo francouzských impresionistů roku 1907.

Roku 1928 vyšlo z iniciativy Gutfreundových přátel speciální dvojčíslo věnované z velké části tvorbě umělce, který v červenci 1927 tragicky zahynul při koupání ve Vltavě. Autory použitých příspěvků jsou historikové umění Antonín Matějček a Václav Vilém Štech, dále prozaik Richard Weiner.

1 – Jaký vztah měl Gutfreund k Paříži? (dokumenty 1, 2 a 3)

Sochař byl „posedlý Paříží“, byl jí „předurčen“, vábila ho tam „věčná nostalgie“. Na rozdíl od Prahy byl Gutfreundův vztah k Paříži velmi pozitivní, toužil proto doplnit si své umělecké vzdělání právě tam.

2 – Podtrhni v dokumentech 1, 2 a 3 červeně, co Gutfreunda hnalo z Prahy, a modře, co ho táhlo do Paříže. Pak vyplň tabulku.

• Co Gutfreunda hnalo z Prahy?	• Co Gutfreunda táhlo do Paříže?
„Nespokojený žák Umělecko-průmyslové školy [v Praze]“ (část A)	Touží po „prohloubení své umělecké výchovy“ (část A)
„Nebylo pro něho v Čechách místa“ (část C) Mladí umělci „musí do ciziny, nemají-li zajíti umělecky a lidsky“ (část A) „Zápasy o novou formu umění“ (část A a C)	„V E. Bourdellovi našel učitele“ (část A) Ve Francii se stal Gutfreund žákem E. Bourdella, „jehož umění poznal již v Praze“. Bourdelle přijel roku 1909 do Prahy na zahájení své výstavy, která významně zapůsobila na mladé české umělce včetně Gutfreunda. Tato výstava dále

<p>Tento boj vede generace mladých českých umělců, kteří začínají tvořit kolem roku 1900. Roku 1911, tedy krátce po návratu Gutfreunda do Prahy, založili Skupinu výtvarných umělců (SVU). Novinkou je členství architektů (J. Gočár, P. Janák) a literátů (K. Čapek, F. Langer), protože působení umělců z různých oblastí ve společném sdružení tehdy nebylo běžné. Díky tomuto členství umělců z různých oblastí se vytvořila široká základna moderní tvorby. SVU se orientovala především na kubismus, který se zrodil kolem roku 1907 v Paříži. Proto sem na počátku století odešlo mnoho mladých českých umělců. Jejich úsilí o propojení obou uměleckých světů bylo podpořeno výstavami francouzských mistrů v Praze, kde české publikum mohlo zhlédnout díla Picassa i Braqua, hlavních představitelů kubismu. Z Prahy se tak na počátku 20. století stalo nejvýznamnější centrum kubismu mimo Paříž, zatímco ostatní země střední a východní Evropy byly ovlivňovány především německým uměním. Orientace českých umělců na Francii byla zároveň výrazem touhy osvobodit se prostřednictvím kultury od německého vlivu.</p>	<p>ovlivnila jeho tvorbu a přiměla Gutfreunda vydat se do Paříže. Ve Francii ho dále ovlivnilo gotické sochařství, „jež mělo (...) pro sochaře význam osudově závažný“. S Bourdellem sdíleli obdiv k tomuto uměleckému stylu.</p>
<p>„zápas o korunu na kavárnu, o zlatku na oběd (...)“, dluhy...(část B)</p>	<p>„zázračné město nového umění“ (část A a C)</p> <p>Paříž je považována za „Mekku moderního umění“, kam směřují na počátku 20. století kroky většiny českých umělců a intelektuálů. Ve srovnání s konzervativní Prahou je pařížské prostředí velmi inspirativní. Umělci Gutfreundovy generace považují Paříž za světové město, kterému se Praha se svým provinčním charakterem nemůže rovnat. „Kdo jednou přijede do Paříže, stále se tam vrací,“ uslyšel během svého pobytu básník Hanuš Jelínek, jeden z propagátorů sblížení české a francouzské kultury.</p>
<p>„Ti, kdož zbyli doma (...) šli učit na střední školy, nebo architekti do úřadu“ (část C)</p>	<p>nabyl „velkého vnitřního bohatství“ (část A)</p>

3 – Své odpovědi v tabulce rozděl do tří částí (A, B, C). Některé můžeme zařadit do dvou částí:

A – Možnosti vzdělání v umělecké oblasti

B – Finanční situace umělců

C – Možnosti uměleckého uplatnění

4 – Ke každé části napiš krátký odstavec, použij citáty a konkrétní příklady z textu.

A – Možnosti vzdělání v umělecké oblasti

Stejně jako ostatní mladí umělci chtěl i Gutfreund uniknout pražskému prostředí, které ho příliš svazovalo a neposkytovalo mu dostatečné možnosti uměleckého vzdělání. Gutfreund se zajímal o nové umělecké směry z počátku 20. století, proto cítil potřebu odjet do Paříže. Jeho učitelem se stal sochař Emile Bourdelle, který měl na Gutfreundovu tvorbu zásadní vliv.

B – Finanční situace umělců

Tvorba mladých umělců byla pro konzervativní Prahu příliš avantgardní. Mnozí z nich se proto potýkali s finančními problémy a chtěli „utéci zoufalému zápasu o korunu na kavárnu, o zlatku na oběd, o stovku na činži“. Tyto problémy se týkaly především členů Skupiny výtvarných umělců (SVU), jejímž členem byl i Gutfreund.

C – Možnosti uměleckého uplatnění

Na rozdíl od Prahy poskytovala Paříž, „záračné město nového umění“, mnohem více možností. Na umělce tu čekalo více zakázek, svou tvorbu mohli prodávat například prostřednictvím uměleckých obchodů. V Praze se umělci nejčastěji uplatňovali jako učitelé či architekti. Lákavá vidina pařížského uměleckého života vysvětluje, proč z Prahy „postupně utíkají nejdůležitější představitelé mladého umění“.

II – Válka jako hořká životní zkušenost

- **Dokument 4: Gutfreund za války**
- **Dokument 5: Gutfreundův dopis francouzskému ministru války z 25. 10. 1916**

DOK. 4 a 5

1 – Kdo je autorem těchto dokumentů? O jaký druh historického pramene se jedná?

Autorem dokumentu 4 je Václav Vilém Štech, český historik umění a profesor na Uměleckoprůmyslové škole v Praze. „Přijel [jsem] do Paříže jako člen naší mírové delegace“ – Štech se účastnil po skončení první světové války pařížské mírové konference a pobýval v Paříži na přelomu let 1918-1919. S Gutfreudem se „setkávali bezmála denně“, Štech totiž patřil k sochařovým přátelům. Znali se již z předválečného období, během války mu Gutfreund psal a po válce opět navázali osobní kontakt. V tomto dokumentu autor vzpomíná na umělcova válečná léta, jedná se tedy o osobní vzpomínky založené na Gutfreundově poválečném vyprávění.

Autorem dokumentu 5 je sám Gutfreund, je to žádost o propuštění z internace, kterou zaslal v říjnu 1916 francouzskému ministru války. Jedná se tedy o Gutfreundovu korespondenci, která byla shromážděna roku 1989 v knize *Zázemí tvorby*.

DOK. 4

2 – Jaké důležité rozhodnutí učinil Gutfreund v srpnu roku 1914? Jak tím dokázal své vlastenectví?

Gutfreund se rozhodl velmi rychle. Sám údajně řekl „Což bych se byl mohl vrátit domů?“ Štech popisuje, co následovalo: „Podepsal ihned válečný manifest pařížských Čechů (...) a byl mezi šesti sty našich prvních dobrovolníků. Sloužil v setnině Nazdar a účastnil se v ní, jako voják cizinecké legie, nejtěžších bojů v Champagni.“ Jeho počínání nepřekvapuje, vlastenectví mu bylo vštěpováno již od dětství („byl vychováván uvědomělým českým otcem“).

Na konci července vyhlásilo Rakousko-Uhersko mobilizaci, Češi v zahraničí měli tedy jako obyvatelé monarchie povinnost vrátit se domů a přihlásit se do armády. Gutfreund, podobně jako malíř Emil Filla, návrat domů zavrhl. Mnozí Češi v zahraničí odmítali splnit svoji

povinnost k monarchii, což byl první důkaz jejich protirakouského a vlasteneckého postoje. Přelom července a srpna je obdobím vyhlašování mobilizací a válečného stavu mezi jednotlivými státy. Pro Čechy v Paříži byla rozhodující událostí francouzská mobilizace 1. srpna - definitivní potvrzení zapojení země do války přišlo 11. srpna, kdy se Francie a Rakousko-Uhersko ocitly ve válečném stavu.

Autor zmiňuje „válečný manifest pařížských Čechů“ ze stejného období. Jeho autorem byl Josef Hoffman-Krátký, organizátor prvních protirakouských projevů v Paříži a stoupenec zapojení zahraničních Čechů do války po boku Francie. V jeho manifestu stojí: „Bojujeme po staletí s německým násilím, které se nás často pokoušelo rozdrtit a potlačit náš národ silou...“. Dále zdůrazňuje přátelský vztah Čechů k Francii a vyzývá je ke vstupu do francouzské armády. V. V. Štech mluví o šesti stech, jiné zdroje uvádějí tři stovky prvních dobrovolníků. Tvořili je krajané žijící v zahraničí - mnozí z nich byli organizovaní ve spolcích Sokol a Rovnost. Po přihlášení do francouzského vojska byli zařazeni do cizinecké legie a záhy odjeli na výcvik na jih Francie do města Bayonne. Česká rota dostala název Nazdar (podle sokolského pozdravu mezi jejími příslušníky) a na konci října 1914 se vydala z Bayonne přes Paříž do Remeše a odtud na západní frontu.

DOK. 4

3 – S jakými problémy se Gutfreund setkal v cizinecké legii?

Gutfreund líčil svému příteli, že francouzští vojáci „nedovedli pochopiti, že Češi (...) a Rakušani šli dobrovolně na vojnu“. Již na počátku války Francouzi nerozuměli postavení Čechů v rakouské monarchii. Klíčovou otázkou bylo uznání české národnosti jako odlišné od rakouské - jen tak mohli být zahraniční Češi považováni za spojence zemí Dohody. Češi také věděli, že pokud budou považováni za přátele Francie, mohou doufat v podporu snah o uznání českého národa v rámci Rakousko-Uherska.

Francouzští vojáci považovali Čechy za žoldáky („dali jste se angažovati pro prachy a pro plecháč vína“) a pohlíželi na ně s despektem, podobně jako na vojáky, kteří byli posláni na evropské bojiště z francouzských kolonií (během bitvy u Artois v květnu 1915 byli vojáci roty Nazdar zařazeni do Marocké divize). Na druhou stranu „vymetali cizineckou legií nejtěžší úseky fronty“. Můžeme připomenout roky 1914-1915, kdy rota Nazdar prošla nejkrvavějšími místy fronty. Na přelomu let 1914-1915 se zúčastnila „nejtěžších bojů v Champagni“, v květnu 1915 se proslavila v bitvě u Arrasu. Z 250 vojáků jich však zůstalo bojeschopných pouhých 100. Kvůli vysokým ztrátám rota přestala existovat a zbylí příslušníci byli převeleni do ostatních jednotek.

DOK. 4 a 5

4 – Proč byl Gutfreund poslán uprostřed války do internačního tábora?

Odpověď je v odstavci „Když vyšel zákon... až po válce“ (dokument 4). Jedná se o tzv. „aféru s caporaly“, v níž hrál Gutfreund ústřední roli. Francouzské velení se obávalo špionáže, a proto byl přijat tzv. Bérengerův zákon, který zpřísnil podmínky pro vstup do armády. Čeští vojáci v cizinecké legii se tak ocitli v nejasném postavení. Od začátku války bojovali na straně Francie, a najednou jim byla účast na bitevním poli ve francouzské uniformě znemožněna. Tento zákon si navíc odporoval s prohlášením ministra vnitra ze srpna 1914, jímž byli Češi a Slováci uznáni za přátele Francie. Nejistotu československých legionářů ještě umocnil rozpad roty Nazdar po bitvě u Arrasu o měsíc dříve a celá situace vyústila v konflikt.

V srpnu 1915 českoslovenští dobrovolníci v čele s Gutfreundem zaslali „žádost o propuštění, opíraje se o zákon (...), který zrušil vojenské závazky uzavřené rakousko-uherskými poddanými“ (dok. 5), jednalo se tedy o zmíněný Bérengerův zákon. Žádali o zařazení do

ostatních francouzských pluků či propuštění na svobodu těch, kteří již nechtěli dále sloužit v armádě. Jak popisuje Gutfreund, žádost odeslali s „nadějí, že se [jim] podaří docílit úpravy tohoto zákona“ a že úřady „tuto žádost nikdy nepoužijí“ (dok. 5). Vše ale dopadlo zcela jinak: „Francouzské velení hledělo na věc jako na vzpouru“ (dok. 4) a rozhodlo se iniciátory exemplárně potrestat. Několik měsíců se nic nedělo a českoslovenští vojáci se dostali opět na frontu. V dubnu 1916 najednou přišlo z ministerstva války nařízení, aby byli čtyři vojáci včetně Gutfreunda propuštěni. Gutfreund pak strávil zbytek války v internačním táboře Saint Michel de Frigolet v Provence a poté v Blanzý, na jih od Dijonu. Do boje se již nevrátil, zůstal zde až do konce války.

DOK. 5

5 – Kdy a s jakými pocity píše Gutfreund francouzskému ministru války? Co po něm žádá?

Gutfreund napsal tento dopis v říjnu 1916, tedy po několikaměsíčním pobytu v internaci. Připomíná své válečné zásluhy, představuje se jako „bývalý válečný dobrovolník, který sloužil dvacet měsíců v (...) cizinecké legii“ a „nabídl svůj život Francii“. O Bérengerově zákonu říká, že „[zraňuje] naše národní city“. Přijetí tohoto zákona vyvolalo u legionářů velké zklamání. Gutfreund se domníval, že „válečná služba ve francouzských řadách“ poskytne úřadům dostatečný důkaz o jejich „protirakouském cítění“, nechápe proto, „proč se [s ním] jedná jako s nepřítelem“. Z těchto důvodů žádá Gutfreund francouzského ministra o propuštění na svobodu. Z dopisu je patrný pocit nepochopení a křivdy vůči těm, kdo byli ochotni pro Francii obětovat to nejcennější, vlastní život.

DOK. 4

6 – Jak popisuje autor Gutfreundův pobyt v internačním táboře?

Gutfreund za svého pobytu trpěl lidsky i umělecky, autor mluví o „živoření“, kdy „neměli ani co dělat, ani co myslet“. Cítil se nepochopen a opuštěn. V táboře byli sice další rakouští zajatci, ti ale považovali české dobrovolníky za zrádce. Gutfreund zde vytvořil několik dřevěných plastik („sehnal jsem několik dřívěk a kudlu a pokoušel jsem se vyřezávat“) a dělal náčrty, které zachycují život v legiích a v táboře. Příležitostí k umělecké práci měl však velmi málo. V roce 1923 nakonec francouzská vláda Gutfreunda rehabilitovala a zařadila ho mezi účastníky československého odboje ve Francii.

DOK. 4

7 – S jakými těžkostmi se Gutfreund potýkal po skončení války?

Gutfreund prožil zbytek války s pocitem porážky: „můj druh, který všechno nasadil, ji vlastně prohrál“. „Těžká léta války (...) pohnula mu srdcem“. Válka tedy Gutfreunda změnila a po jejím skončení mu trvalo několik měsíců, než byl schopen vrátit se do běžného života. Z internace byl propuštěn v lednu 1919 a nejprve zamířil do Paříže. Rok se živil překladatelskou a tlumočnickou prací, teprve roku 1920 se rozhodl pro návrat do Čech. „Stále přemlouval jsem ho k návratu“, líčí V. V. Štech, Gutfreund se tedy rozhodl pro návrat na naléhání přátel.

„Přišel do poměrů už úplně změněných (...), kde zase musil od začátku tvořiti si svoje postavení“. Vzhledem k nové situaci v samostatné republice a Gutfreundově několikaletému pobytu v zahraničí nebyl návrat do Prahy jednoduchý. Nakonec se mu ale přece jen podařilo zapojit se do pražského uměleckého života.

SHRNUTÍ: *Jakým způsobem ilustruje Gutfreundova válečná zkušenost obtíže československé zahraniční akce?*

Gutfreund byl vlastenec a po vypuknutí války chtěl bojovat proti Rakousku. Přihlásil se ve Francii do cizinecké legie a v prvních měsících války se zúčastnil bitev v Artois a v Champagni. Vzhledem k vojenským zásluhám československých legionářů těžce nesl podřízené postavení ve francouzské armádě. Sám se stal obětí nedůvěry k vojákům z nepřátelských zemí, která se projevila přijetím Béréngerova zákona. Gutfreund prožil konec války jako vězeň a velmi těžce nesl, že je jako válečný dobrovolník považován za nepřítele. „Aféra s caporaly“ tak ilustruje neustálý boj československé zahraniční akce za odlišení Čechů od Rakušanů.

III – Válka jako umělecká inspirace

- **Dokument 6: Ranní návrat z práce v předních liniích Mont-Saint-Eloi**, jaro 1915, Vojenský historický ústav, kolem 1918
- **Dokument 7: Mapa bojiště u Mont-Saint-Eloi**, květen 1915, Wikimedia
- **Dokument 8: Ofenzívy v Champagne a Artois, 1915**, decouvrir-grande-guerre.fr

DOK. 7

1 – Najděte na mapě vesnici Mont-Saint-Eloi. Poblíž kterého většího města se nachází (název je uveden velkými písmeny)?

Vesnice Mont-Saint-Eloi (dnes zde bydlí 1 000 obyvatel) se nachází 20 km na jihozápad od města Lens (dnes 35 000 obyvatel) a 10 km na sever od města Arras (dnes 40 000 obyvatel, není vidět na mapě dokumentu 7).

DOK. 8

2 – Ve kterém francouzském regionu se nachází Mont-Saint-Eloi? Co se odehrálo v tomto regionu na jaře 1915?

Mont-Saint-Eloi se nachází v regionu Artois na severu Francie, blízko hranic s Belgií. V květnu a červnu 1915 zde proběhla ofenzíva britských a francouzských vojáků, kteří se pokusili prolomit německou frontu, čímž zároveň chtěli ulehčit ruskému vojsku na východní frontě. V této oblasti v letech 1915-1917 proběhlo mnoho ofenzív, které dostaly název bitvy v Artois.

DOK. 6, 7 a 8

3 – Proč hrála vesnice Mont-Saint-Eloi důležitou roli? Jaký byl výsledek ofenzívy?

Na dokumentech 6 a 7 je vidět kopcovité okolí Mont-Saint-Eloi, kde po celou dobu války pobývaly vojenské jednotky Spojenců. Samotná vesnice stojí na kopci („mont“ znamená kopec), který měl v první světové válce strategický význam. Na dokumentu 7 je vidět, že se na jeho úpatí nacházela francouzská fronta dne 8. května 1915, tedy den před začátkem ofenzívy. Mapa ukazuje, že úspěch ofenzívy byl velmi skromný - fronta se sice posunula do nepřátelského území, ale pouze o 2 kilometry k vesnici Souchez.

Od listopadu 1914 vedla západní fronta od Severního moře až ke Švýcarsku (její větší část je vidět na dokumentu 8). Dokument 8 ukazuje, že se ji Francouzi snažili prolomit právě v oblastech Artois a Champagne – sem byly soustředěny hlavní síly Spojenců. Ofenzívy z let 1914-1915 však nebyly úspěšné, získané území bylo zanedbatelné, zatímco ztráty na životech byly obrovské. Ofenzíva z května-června 1915 si vyžádala 215 000 padlých či nezvěstných a 500 000 vážně zraněných. Spojenci zde zaznamenali větší vítězství až v dubnu 1917, kdy kanadští vojáci dobyli hřeben Vimy (viz dokument 7).

9. května 1915, na samém počátku jarní ofenzívy v Artois, se odehrála bitva u Arrasu. Proslavila se zde česká rota Nazdar, bitvy se zúčastnil i Otto Gutfreund. Jak jsme již zmínili, rota utrpěla těžké ztráty a byla následně rozpuštěna.

DOK. 5

4 – Popiš Gutfreundův obraz a vysvětli jeho název.

Na pozadí venkovské krajiny polí a kopců vidíme zezadu postavy československých legionářů v dlouhých vojenských kabátech. Nesou pracovní nářadí (polní lopaty a krumpáče), někteří z nich mají přes rameno také zbraň. Obraz se jmenuje „Ranní návrat z práce v předních liniích Mont-Saint-Eloi“, jednalo se tedy o noční práci na frontě u strategického kopce Mont-Saint-Eloi. Podle pracovního nářadí můžeme odhadnout, že se legionáři vrací z práce v zákopech, které bylo potřeba pravidelně udržovat.

DOK. 5

5 – S jakými pocity autor vzpomínal na tyto události? Svoji odpověď vysvětli pomocí obrazu.

Obraz působí ponuře – postavy legionářů jsou temné, působí vyčerpaně a zobrazení zezadu je odlidšťuje. Ohýbají se pod nářadím, jako by nesli na svých bedrech tíhu depresivního prožitku ze zákopů. Tuto kresbu Gutfreund vytvořil pravděpodobně ještě ve Francii během svého pobytu v internaci. Jeho vzpomínky tedy mohla ovlivnit také těžká osobní situace, kterou právě prožíval.

- **Dokument 9: Vlys na průčelí Legiobanky v Praze, 1923**

A – Vlys na průčelí Legiobanky

B, C a D – Detaily vlysu

E – První veřejná zakázka

DOK. 9E

1 – Na jakém druhu zakázek pracoval Gutfreund v poválečném období? Proč pro něj byly důležité?

Po návratu do Československa se Gutfreund ocitl v nelehké situaci, protože si musel znovu vydobýt svoji pozici. Veřejné zakázky mu tento úkol usnadnily: „byly jeho prvními (...) úspěchy a znamenaly konec existenčního živoření“. Díky nim se dostal z finančních potíží a zároveň překonal uměleckou krizi, kterou zažil během války. Gutfreund pracoval i na dalších státních zakázkách s vlasteneckým zaměřením, je například autorem Babiččina pomníku v Ratibořicích.

2 – S pomocí dokumentů 9A, B, C a D odhadni, na které části Legiobanky můžeme vidět Gutfreundovo dílo.

Gutfreund vytvořil pro Legiobanku pískovcový vlys, který lemuje budovu po celé její šíři na parapetu u 2. patra. Je 11 metrů dlouhý a 1,3 metry vysoký.

Budova Legiobanky je dílem kubistického architekta první republiky Josefa Gočára. Gutfreund se spolu s dalšími výtvarníky podílel na její vnější dekoraci. Legiobanka byla postavena v letech 1921-1923 v samém centru Prahy v ulici Na Poříčí (dnes je zde Palác Archa). S kapitálem 70 milionů korun patřila k nejvýznamnějším bankám v zemi, mohla si tedy dovolit vybudovat okázalé pražské sídlo.

Nápad založit banku, kam by si mohli legionáři ukládat svůj žold, vznikl roku 1919 na Sibiři. V Rusku bojoval za první světové války největší počet československých legionářů (bylo jich 60 000, ve Francii pouze 10 000). Po revoluci roku 1917 se vydali na dlouhou cestu přes Sibiř do Vladivostoku a odtud do Evropy. Některé zdroje uvádějí, že část kapitálu Legiobanky pochází z carského zlatého pokladu, kterého se údajně českoslovenští legionáři zmocnili během svého tažení po Sibiři. Kvůli nedostatku důkazů však tyto informace nejsou důvěryhodné.

3 – Popiš postavu z dokumentu 9B. Ve které části vlysu se nachází (dok. 9A a 9E)? Co symbolizuje (dok. 9E)?

Uprostřed vlysu je zobrazena sedící žena s otevřenou náručí, jedná se o slavnostní „postavu Republiky“ (dok. 9E). Vítá legionáře, kteří svým bojem v zahraničí přispěli k jejímu vzniku. Postavy vojáků jsou umístěny za sebou ve volném prostoru a směřují k této ústřední figurě ženy. Legionáře poznáme opět podle dlouhých vojenských kabátů a pracovního náčiní, které používali v zákopech.

4 – Popiš scény zobrazené na dokumentech 9C a 9D. Použij také dokument 9E. Jaký název bys dal (a) Gutfreundovu dílu?

Můžeme vidět různé výjevy z návratu legionářů do vlasti, odtud také název vlysu „Návrat legií“. Na vlysu jsou zobrazeny různé scény, V. V. Štech mluví o „srdečnosti líčení příjezdu legionářů“: legionář se vítá na prahu domu se ženou, z pánova návratu se raduje i pes (dok. 9C), dívka nese vojákům jídlo a pití (dok. 9D). Neblahé důsledky války připomíná invalida o berlích, který ve válce přišel o nohu a truchlící rodina s přilbou padlého vojáka (dok. 9D).

Legionáři byli po válce považováni za národní hrdiny, jejich návrat byl tedy považován za významnou událost. Navzdory tomu zde nejsou „velká heroická gesta“, ale naopak „řada výjevů intimních“ vyjádřených velmi lidsky. Nejedná se tedy o velkolepou oslavu hrdinství a o vítězství ve válce, ale o množství individuálních příběhů, které nám umožňují nahlédnout do soukromí postav. Jejich pojetí je dynamické, natáčí se k nám čelem i zády (dok. 9B, C a D), což vytváří dojem pohybu. Vlys bývá také často přirovnáván k antickému reliéfu.

Postavy jsou doplněny pískovcovými plastikami Jana Štursy (sochař, který byl legionářem na ruské frontě) připomínajícími místa bojů, jichž se legionáři zúčastnili (viz dok. 9A). Mezi těmito bojišti je také francouzský Arras, kde se proslavila česká rota Nazdar.

5 – Jaký obraz války zde Gutfreund podává? V čem se toto pojetí liší od umělcovy válečné tvorby?

Gutfreund připomíná oběti války, převažují však scény, kde podává její pozitivní a mírumilovný obraz – zdůrazňuje návrat vojáků domů a šťastné shledání s rodinou. Můžeme připomenout, že jeho válečnou tvorbu naopak charakterizuje realistické zobrazení tvrdých podmínek života v zákopech.

Na rozdíl od klasických památníků padlým či kostnic v jiných evropských zemích, kde převažují válečné výjevy (např. v poraženém Německu), překvapuje dekorace Legiobanky svým pacifistickým zaměřením. Umělec se obrací do budoucnosti a vyjadřuje zároveň pacifistickou atmosféru československé společnosti, která z války vyšla jako vítěz. Tato smířlivá atmosféra a úspěch Legiobanky v meziválečném období se odrážejí také v dalším politickém a ekonomickém vývoji země – na rozdíl od ostatních střeoevropských zemí má Československo před sebou dvacet let demokratického vývoje a prosperity.

Za první republiky bylo připomínání první světové války a památky padlých nesnadnou otázkou. Padlí legionáři přišli o život daleko od vlasti a ti, kteří bojovali na straně Rakousko-Uherska, položili svůj život za monarchii, která po válce přestala existovat. Můžeme proto považovat Legiobanku za památník padlým legionářům. V Praze připomíná jejich památku také Most legií.

• Dokument 10: Umění v samostatném státu

1 – Jaký vliv měla válka a vznik samostatného státu na Gutfreundovu uměleckou tvorbu?

V. V. Štech mluví o „ohromném významu pro vnitřní poměry našeho umění“, válka a vznik Československa vytvořily zcela novou situaci. V. Kramář zmiňuje „nezvyklou a novou úlohu“ pro umělce, veřejné zakázky totiž vycházely z vlastenecké potřeby vytvořit pro samostatnou republiku nové umění. Umění mělo zároveň plnit státotvorné poslání - je zde patrná snaha o vytvoření národního stylu. Legiobanka se tak stala prototypem nového národního stylu, rondokubismu (používal se dokonce termín „styl Legiobanky“). Na rozdíl od předválečného kubismu byl rondokubismus velmi populární, a proto se Legiobanka stala vzorem pro sochařskou tvorbu po celé republice. Gutfreundovi, který si připadal před válkou a během války v umělecké oblasti nepochopen, se tak dostalo zadostiučinění. V srpnu 1926, rok před svou tragickou smrtí, byl jmenován profesorem na Uměleckoprůmyslové škole v Praze, čímž dovršil své zapojení do pražského uměleckého života.

SHRNUTÍ: *Jakým způsobem se odráží válka v Gutfreundově válečné a poválečné tvorbě?*

Většinu své válečné tvorby vytvořil Gutfreund v letech 1916-1918 v internaci, kterou velmi špatně nesl. Jeho duševní rozpoložení je patrné také z kreseb - jsou ponuré a kladou důraz na nelehké podmínky života na frontě. Umělec vychází z vlastních prožitků, kresby jsou proto situovány do míst, kde se sám zúčastnil bojů – například v Artois. Poválečná tvorba s vojenskou tematikou vznikala v kontextu hledání nového uměleckého stylu pro nezávislou republiku. Legiobanku, na jejíž dekoraci se Gutfreund podílel, můžeme považovat za

památník legionářům, kteří přispěli ke vzniku samostatného Československa. Na rozdíl od své válečné tvorby již Gutfreund neklade důraz na hrůzy války, ale naopak oslavuje její konec a návrat legionářů do vlasti.

Bibliografie

CÍSAŘOVSKÝ, Josef, *Otto Gutfreund*, Státní nakladatelství krásné literatury a umění, Praha, 1962

František Kupka – Otto Gutfreund. *Umění ve službách národa (1914-1918)*, Galerie moderního umění, Hradec Králové, 2012 (katalog výstavy)

MLÁDKOVÁ, Meda (ed.), *František Kupka a Otto Gutfreund*, Museum Kampa, Praha, 2006 (katalog výstavy)

SOUBIGOU, Alain, „La Legiobanka, un outil contre la brutalisation de la mémoire de guerre tchécoslovaque“ [Legiobanka jako prostředek proti brutalizaci válečné paměti v Československu], *Guerres mondiales et conflits contemporains*, 2007/4 n° 228, s. 91-105

ŠETLÍK, Jiří (ed.), *Otto Gutfreund. Zázemí tvorby*, Odeon, Praha, 1989

ŠETLÍK, Jiří, *Otto Gutfreund. Cesta ke kubismu*, Gallery, Praha, 2012

Volné směry XXV, 1927-1928

<http://www.ceskatelevize.cz/porady/1024681598-deset-stoleti-architektury/298323230620073-legiobanka/>

©ČŠBH, o. s. Licence CC BY-NC-ND <http://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/3.0/>
Projekt byl podpořen Ministerstvem školství, mládeže a tělovýchovy v rámci dotačního programu Podpora vzdělávání v jazycích národních menšin a multikulturní výchovy v roce 2013.
Mediální partner: Český rozhlas – Radio Praha